אמר רבי אליעזר וכי היאך העני הזה מחליף דבר שלא בא ברשותו. רבי אליעזר לדבריהם דרבנן קאמר להו, לידלו דפלגיתו עלי בעשיר שלקט פחה לעני שמני מומר זכה לו ומתון ממריתו דלמ זכה לו, היאך העני הזה מחליף דבר שלא בא ברשותו, דהא אין בעל השדה יכול לזכות לו מת הלקט לפי דבריכם, ונמצא לקט זה לא בא ברשותו של עני, אלא לדבריכם מזכה את העני בכל הגדים על מנת להחזיר, °דמתנה על מנת להחזיר שמה מתנה, ונמצאת חותה שבולת שהיא לקט בחה ליד העני ויכול להחליפה בחברת. ורבנן אמרי הכא עשו את שלימו זוכה כזוכה, ומשבינן להאי שבולת של לקט כאלו בחה לידו של עני, אף על גב דלא זכה בה, לעניו זה שיכול להחליפה בחברת. והלכה כחכמים: **ג אין מגלגלין בטופח.**

אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וְכִי הֵיאָךְ הֶעָנִי הַזֶּה מַחֲלִיף דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא בִּרְשׁוּתוֹ, אֶלָּא מְזַכֶּה אֶת הֶעָנִי בְּכָל הַגָּדִישׁ, וּמְעַשֵּׂר שִׁבֹּלֶת אַחַת, וְנוֹתֵן לוֹ: ג אֵין מְגַלְגְּלִין בְּטוֹפַח.

נמי נעי תקון שהרי ים בו שבולת הפטורה מן המעשרות. ועיין בר"ש שהאריך. ועיין במשנה ט' פרק ג' דחלה: **אמר רבי אלעזר וכי היאך העני וכו'.** פירש הר"ב לדבריהם דרבנן קאמר וכו'. כך מסיק בירושלמי. וכתב הר"ם בפ"ד משנה ט' להשמטת לדידיה יכול לזכות לעני ואפי' בעל השדה. ומע"ג דבעל שדה עני מוזהר ללקט לקט שלו כלקמן משנה ה'. והקשה מזה על פירש"י דבפ"ק דב"מ שמפרש דר"ג דפ' לעיל לא אמר אלא בשדה דעלמא ובמשנה ה' מלכתוב דשדי רש"י ז"ל ע"ש: **אלא מזכה וכו'.** וכתב הר"ב דרבנן סבירי לש"ל °לפי שעשו שאינו זוכה כזוכה. מפרש בירושלמי והביאו הר"ם לאחיה כר"י דס"ל הכי בפ"ח פ"ב דבכורות: **ג אין מגלגלין בטופח.** פי' הר"ב וכן הרמב"ם כי הלקט

מלאכת שלמה

הלכתא מהלכתא דהא בהא קיי"ל הלכתא כחכמים ואפ קיי"ל נמי דמתנה ע"מ להחזיר שמה מתנה. ובפי' הר"ם ז"ל למשנה זו נפלה מחלוקת מרובה בהבנתו בין הרב ר' יעקב בי רב והרב ר' לוי ן' חביב ז"ל עם הרב שמואל הלוי ז"ל ממשנה בשלות ומשובות לה"ר לוי ן' חביב ז"ל מתחלת סימן ק"כ עד סוף סי' קי"ז. **ג אין מגלגלין בטופח.** פי' בערוך מלשון משקה טופח ומגלגלין דקאמר

י כ י ן — תפארת ישראל — ב ו ע ז

שבולת שפק לקט. ואומר אם שבולת זו לקט. מוטב. ואם לאו מעשרותיה יהיו בג'. ואם ג' גופא לקט יהיו מעשרות ג' בשליש. ונותן רשותה לעני ושניה לכהן (ד). ופשוט דגם לעיל ברות שפיר העמרים. נמי מעשר את כל מה שיתן להעני. רק דהכא רבותא קמ"ל דאף שאין בכל הגדים שבולת ג' שהיא טבל ואפי' אם"ה צריך לעשר מיד. וכ"ש אם יש לו טבל ואפי' מהעמרים שמוציא למעלה. והא דהפסיק תנא בדין שבולת שמגיע לקמה בין דין העמרים לדין שבולת שנתעברבה היינו מדבעי להסמיך כל דיני זכות עני בסמוך לקט. ובמה הכי תני דין המעשר שיתקן בו הלקט: **ט.** ר"ל בשלמא לידלי פ"ד מ"ט בעשיר שלקט פחה לעני דזכה לו. ס"נ הו"ל ככבר נח הלקט ביד העני. אלא לידלו אתם. אלא זכה לו. מ"כ היאך יכול הכא להחליפה [בלי דעת העני]. ע"כ צריך לזכות לו תחילה כל הגדים [ע"י אחר]. ואמתנה ע"מ להחזיר (ה) ואת"כ לוקח ג' שבלים כנ"ל. ולרבנן הכא משום תקנת העני עשו שיהיו זוכה שבולת אינן לקט ואמנע השבולת ג' שיקבל הכהן טבל. ואי"ל שהכהן יפרים על שבולת הג' ממקום אחר תרומ"ע. ליתא דהרי יש לחוש שמא הג' היא לקט ואמנע שחותה שהפרים עליה ממקום אחר הוא טבל. וי"ל שאתה הפעה"ב שמ' מצ' השבלים שיקבל הכהן. שמ' מהן וודאי אינו לקט. יהיה תרומ"ע על שבולת ג' או על ב' שהן טבל. והרי רשאי להוסיף על תרומ"ע יותר מהמחויב (כתרומות פ"ד מ"ה). ומוה' משה טהרן מי שהכהן נאמת יאכל שבולת ג' תרעי. וע"ל דאפשר דאע"ג דהפעה"ב ג' תרעי. ליתא דהיינו מדיש לו וודאי כאן לקט משמ"כ הכהן מי יודע אם זו הג' היא טבל. ואת"ל עכ"פ היאך יתן לכהן ב' השבלים הרי מעורב בהן המעשרות שחייב לזרו ויש כאן משום גזל השבט. ות"ל שיאכלם הכהן תרעי דהרי מדקדק עליהן הפעה"ב שם מעשר. ואפי' מחויב ליתנו להלוי. י"ל הרי קנסינהו לזריים שיתן גם המעשר להכהן (כפוף מע"ש) ואע"ג דלא קנס עזרא רק לעשירים ולא לעניים וגם בע"ז הרי מיקל דלדור מחרון הרשות ביד בעה"ב ליתן לו ללוי (ועי' יבמות דף י"ג ב'). אף"ה הכא דלא אפשר. שני בשיתן הכל להכהן ולא שלא נתמרח עדיין. שייך לעשרו כך. כמעשר רשאין שהקדימו בשבלים. דחייל בדיעבד. וכל שעת הדחק כי הכא. שאין העני רוצה להמתין. גם לכתחלה כדיעבד דמי (כרט"ז י"ד ל"ו סק"ב. וכפ' ק"ם כמה פעמים). ומ"ג וודאי ג"כ לריך להפרים. דאי"ל מסוס למעשר שהקדימו בשבלים פטור מתרומה גדולה. ליתא. דדוקא המעשר עצמו שהפרים פטור מתרומה גדולה. ולא החולין שהפרים המעשר עליהן. ותו התם בדיעבד. ולכתחלה כי הכא מנ"ל. אלא מעשר דנקט הכא וכל מקום. כולל נמי מ"ג (כרתוי"ט רפ"ד דדמאי ד"ה עד): (ה) כ"כ הר"ב וכתב עלה רבינו הגאון מוה' עקיבא שליט"א (בפוח נ') וז"ל וק"ל ל"ל מתנה ע"מ להחזיר כו'. ול"ע עכלה"ט. וכפן עיין ולא ידע. דמהכי על רבינו. הרי בירושלמי מפורש דלר"ש בכה"ג לא קני מדמעורב השבולת: והשבבי רבינו הנ"ל יפה כתב לידי הרב נ"י

משנה ראשונה

ומתנה כן על שבולת שיה אינו מוכן שבלא תנאי כבר נקבעו מעשרותיה בשניה כמ"ש בפירושו. **אמר ר' אליעזר וכי היאך העני הזה בו'.** פי' הר"ב לדבריהם דחכמים אמר שמזכה את העני בכל הגדים ומשמע שבולת של לקט בחה ליד העני ע"ל. וקשה לחכמים לא מהני לפילו מזכה בכל הגדים מותה שבולת אינו זוכה כה שאינו יכול ליתן מה שאינו שלו. ובמתני עירוב פירושים הם שהרמב"ם כתב מותה שבולת בחה ליד העני אבל הוא לא פירש שלדברי חכמים אמרה. והר"ם שפי' לדבריהם ס"ל לאו דמפיק דמזכה בכל הגדים אלא שהם אמר וכי היאך העני מחליף זהו הקשה לדברי חכמים ודמפיק אלא תנאי כבר נקבעו מעשרותיה בשניה כמ"ש בפירושו. **אמר ר' אליעזר וכי היאך העני הזה בו'.** פי' הר"ב לדבריהם דחכמים אמר שמזכה את העני בכל הגדים ומשמע שבולת של לקט בחה ליד העני ע"ל. וקשה לחכמים לא מהני לפילו מזכה בכל הגדים מותה שבולת אינו זוכה כה שאינו יכול ליתן מה שאינו שלו. ובמתני עירוב פירושים הם שהרמב"ם כתב מותה שבולת בחה ליד העני אבל הוא לא פירש שלדברי חכמים אמרה. והר"ם שפי' לדבריהם ס"ל לאו דמפיק דמזכה בכל הגדים אלא שהם אמר וכי היאך

תום' רעק"א

[אות נ] שם בר"ב ד"ה **אמר ר"א. דמתנה ע"מ להחזיר.** ויש לעיין דמה צורך לזה שמזכה העני בכל הגדיש בדרך מתנה ע"מ להחזיר הא אפשר לתקן בפשוטו שיגביה העני כל הגדיש לקנות בזה השבולת לקט שבתוכו כל היכא דאיתא וצ"ע: [אות נא] בתוי"ט ד"ה **אלא מזכה. לפי שעשו שאינו זוכה כזוכה.** קשה לי לפ"ז סוגיא דגיטין דף למ"ד ע"א דלא מוקי כעולא דיחידאי הוא והא רבנן דמתני' נמי סברי כר"י ולא הוי יחידאי וצ"ע.

תוספות אנשי שם

היא לומה שנתן לעני או שנשתכה בגדים. או בהרשמה מלו שמי השבלים נקבע המעשר מהג' שבלים היינו ממנה עצמה ומחבירתה ומהשבלת שהיא של לקט שנשתכה בגדים או שנתן לעני. ע"ש. תוי"ט ד"ה **אמר ר"א כו' והקשה מזה על פירש"י כו'.** ול"נ למ"ש הריטב"ם בפמ' ב"מ לקוגיא דגמ' שלנו משמע דבעינן שיהא דוקא לומו דבר בעצמו שזוכה לעניים ראוי לזכות לעצמו. אבל בירוש' משמע לחך לומו דבר שזוכה לעניים אינו ראוי לו רק בשם שדבר כזה ראוי לו זוכה לעניים משמע מגו ע"כ. לפ"ז ל"ק כלל על רש"י דכבר כתבתי בפ"ד דדבני רש"י מוכרחין דבבעל השדה לעולם לא משכחת שיהא לומו הפחה ראוי לו לחך שיפקיר נכסיו ויהיה עני ול"ל לשיטת הגמ' דיהן דבעינן שיהא לומו דבר בעצמו ראוי לזכות לעצמו מוכרח לומר דל"פ חלה בשיו בעל השדה וממילא ל"ק קושית הירושלמי ושיו מוכרח לומר דר"ש לדבריהם דרבנן קאמר בשיטת הירושלמי לחך לומו דבר בעצמו אינו ראוי לזכות לעצמו אם דבר כזה ראוי לזכות לעצמו זוכה לאחרים שפיר אינו לעוקמי פלוגתייהו חך בבעל השדה דלי בעי מפקיר נכסיו והוי עני והיה ראוי לזכות לעצמו פחה כזה יכול לזכות פחה זו לאחרים ומע"ז מוכרח לחרץ דר"ש לדבריהם דרבנן קאמר (מ"ח).

שינויי נוסחאות
ג **בטופח** בירושלמי בטופיח.

תוספות חדשים
ג [תוי"ט ד"ה] **אין מגלגלין בטופח כו' והוא מפירוש הר"ש עכ"ל**. וכן משמע בירושלמי גם הכמ"ס כתבורו לא הבין פירוש רק כהירושלמי (שם).

ראשון לציון
פ"ה ג [תוי"ט ד"ה] **אין מגלגלין כו' וטעמם שמכיון שהוא גרוע (יחוש) הרבה על שאר המין הטוב כו'**. לולי ל"ל יחוס הרבה כו'. פי' ממון שהוא רוחה ההבדל שזה גרוע וזה טוב יהיה מם הרבה על המין הטוב ויפגיש שלא יפול מהטוב ועדיף לעדון נקל.

תום' רעק"א
ג [אות נב] בר"ב ד"ה **אין מגלגלין. והלכה כחכמים**. והרמב"ם בחיבורו לא הביא כלל דין זה. וכבר תמה בזה הפר"ח בס' מ"ח בחדושיו להרמב"ם.

תוספות אנשי שם
ג בר"ב ד"ה **אין מגלגלין כו' מין קטנית כו'**. נרים כלאים שיהא לכמוד בהיפך שגילגלן מין זרע וקולטמען מין קטנית והכ"מ לא הזכיר לא זרע ולא קטנית. בר"ב ד"ה **וחכמים מתירים כו' פי' אחר כו'**. לפי' זה משנה זו שנויה לגד דמייתי בתוספתות לעיל בהפסד עניים (ש"ל).

שהיה רוצה ליפול משאר מיני זרעים יפול מזה המין הגרוע. וטעמם שמכיון שהוא גרוע ימוס הרבה על שאר המין הטוב. מה שאין כן כשקולר מין אחד בלבד אין כאן חשש ונופל מה שנופל. ומה שכתב הר"ש בפירוש אחר והוא מפירוש הר"ש לרבי מאיר שאין לגעל הבית הפסדו. פירוש מה שמתקלקל שהרי כמה שאינו לקט משאר זרעים כמו מן הטופח. °והלכה כחכמים. פירוש אחר, אין מעלין מים בגלגל מן הבור להשקות את השדה או להרציפה עד שיהא משקה טופח בשעה שהעניים באים בשביל הלקט, מפני שהוא מפסיד לעניים, וחכמים מתירין מפני שאפשר שיעמוד ההפסד של עניים זה ויתן בעל השדה כפי השומת שיעמוד עליו. ולרבי מאיר לשאר מין מגלגלין, שאין לגעל הבית הפסדו ונוטל מן מין קטנית דק שקורין לו בערבי גילבא"ן. ורמב"ם פירש שהוא מין זרע שקורין לו קורטמ"ן ודומה לשעורים, ואומר רבי מאיר שאין מגלגלין זה המין עם שאר מיני זרעים לקנור אותם בימד, כי הלקט שהיה רגיל ליפול משאר מיני זרעים, יפול מזה המין הגרוע, ונמצא מפסיד לעניים: **וחכמים מתירים מפני שאפשר**. שיפול לקט משאר זרעים כמו מן הטופח.

מְגַלְגְּלִין בְּטוֹפֵחַ, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים מַתִּירִין, מִפְּנֵי שֶׁאֶפְשָׁר.

פירוש המשניות להרמב"ם

ג מגלגלין ידוע. **וטופח**. שם מין ממיני הגרגרין קרובין בדמותם וטבעם מן השעורים והרופאים קורין אותן בלשון ערב (קורטום"ן) [קורטומאן] וא"ר מאיר שיש להשמר מזה המין שלא יקצרוהו בכלל הזרע מפני שיזיק לעניים שמא יהיה הלקט הנופל מן המין ההוא. **וחכמים מתירין**. כי הם אומרים שאפשר שיהיה הלקט מן הזרע הטוב ולא מזה המין

מלאכת שלמה

מלשון מגלגל עמו עד שמים עשרה שנה דפ' נערה שנתפתתה להיותו כדברים רבים ובלשון נתת וכגון בשעה"ג זה תמר שקנר שדהו והניח פחתו רופא מיד להרציפה כדי שתהא לחה ומטוגנת כדי לחופרה ולחזור ולזרעה מה שירצה. ושם העניים הולכין עליה כשהיא לחה נעשית טיט וגומות ומתקלקלת. וקתמר ר"מ למין בשע"ג מגלגלין עם העניים לומר תבואו תמר ותהא גריד ותלקטו הפחה מ"ט להפסד ניטול מלאכתן עדיפא. ובגמרא ירושלמית מפ' דשמין לו להפסדו. וחכמים מתירין לגלגל עמהן מפני שתקנתם לעניים הפסד מלאכתן עכ"ל הם ר"ש שירלי"ו ז"ל: וז"ל ס' המגורה פי' ר"י שלא ירבץ שדהו כ"כ שיהא משקה טופח כה שמזיק לעניים הבאים בשביל הלקט וכו' ע"כ: **מפני שאפשר**. מלאתי מנקודת המל"ך בנקודה מירק. שוב מלאתי שכתב החכם הר"ר יהוסף משכנזי ז"ל כן מלאתי בספרים ישנים שאיפשר ור"ל שאי אפשר כי כן דרך היתנים לכתוב בל' קצר ע"כ. **בסוף פי' ר"ש ז"ל**. ולר"מ לשמר אין מגלגלין שמין בשע"ג הפסדו ונוטל מן העניים ע"כ. שמר המלקט נרחה להפ"ד דר"מ ס"ל שאם הגיע לו הפסד לבעל הבית מחמת מה שנמנע להרבץ שדהו בשעור העניים נוטל מן העניים כשיעור מה שהפסיד. מ"כ מלאתי בפי' הרמ"ם ז"ל בפ' אם השדה יבשה ונשר הרבה שמין לו לפי שדה בינונית והשאר יקח מן הפחה ע"כ. אלא שאיני יודע כיצד הוא מכוון עם ל' המשנה. ובירושלמי מקשה לרבנן אלרבנן דשמעי' קתני וחכמים מתירין קשה ולא תלקו למשמע דכבל ענין התירו לפי' הפסד העניים מרובה על הפסדו. ובברייתא קתני המרבץ את שדהו על מנת ירד עני לתוכה אם היזקו מרובה על של עני מותר ואם היזק עני מרובה על שלו אסור ר' יהודה אומר בין כך ובין כך מניחין על הגדר והעני בא ונוטל את שלו ומשני תמן בברייתא אי לפשר דברי היזקו ידוע בודאי שיפסד הלקט על ידי הרבץ לכך אסר כשהפסד העניים מרובה על דידיה ברם הכא במתניתין הא בהדיא קתני אלא התירו אלא מפני שאפשר כלו' לתין הפסד של עניים ברור לפשר שע"י הרבץ לא יפסד הלקט והפסד בעה"ב ברור הלכך רחוי למוש על הפסדו הברור מהפסדם הספק אע"פ שאם יקרה שיפסידו הפסדם מרובה מהפסדו. ותמה ג"כ מקשה נמי מהאי בריית' דר' יהודה אדר' יהודה להמדל בגפנים וכתבתיו לקמן במקומו פ"ז סי' ה' ע"ש. וז"ל הרמב"ם ז"ל בה' מ"ע פ"ד סי' ח' הרופא לרבץ את שדהו קודם שילקטו העניים לקט שבה אם הזיקו מרובה על הפסד הלקט מותר לרבץ ואם הפסד הלקט מרובה על הפסדו אסור לרבץ ואם קבץ את כל

כוזכה (ו): **י.** בטופיח גרסי' וכ"ה בירושלמי. והוא לפע"ד כלי תרס (כפר"ד דשבת מ"ה). שפיו לר דכשמרבין השדה בכלי תרס שפיו גדול ורחב יהוא בחיזה מקומות מים הרבה. ולשון מגלגלים. כ"ל שהוא לשון טיפול. כמו מגלגלים עמו י"ב חודש (יבמות דמ"ח ב). או שהוא לשון גידול. כמו ומזכר שים לו עיסה מגולגלת (פסחים ד"ז ו) ור"ל אין הבעה"ב רשאי להרבין השדה במקילה מלאה מים. עד שתהיה כעיסה שגולשה. קודם שיטלו העניים הלקט. לף שנפסד בעה"ב ע"י שלא יגלגל שיתערב החבק בהשחוה. או שיתעכבו הקוצרים מלקוט הרבה עכ"פ ע"י שיגלגל יפסידו העניים. רק ישומו הפסד הבעה"ב. ויכנה מהלקט:

יא [ב] **אֵין מְגַלְגְּלִין בְּתֶבֶן, וְלֹא בְּמוֹץ, וְלֹא בְּזִבְלֵי בְהֵמָה, וְלֹא בְּזִבְלֵי עוֹפוֹת, וְלֹא בְּזִבְלֵי אָדָם, וְלֹא בְּחוֹל, וְלֹא בְּסִיד, וְלֹא בְּכַסְבָּר, וְלֹא בְּגֶפֶת, וְלֹא בְּחַרְדָּל, וְלֹא בְּכָל דָּבָר שֶׁהוּא מַזִּיק לַקַּרְקַע.**

יב [ג] **אֵין מְגַלְגְּלִין בְּשַׁבָּת, וְלֹא בְּיוֹם טוֹב, וְלֹא בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת וְיוֹם טוֹב, וְלֹא בְּמוֹצָאֵי יוֹם טוֹב וְיוֹם טוֹב, וְלֹא בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת וְיוֹם טוֹב וְיוֹם טוֹב.**

יג [ד] **אֵין מְגַלְגְּלִין בְּשַׁבָּת, וְלֹא בְּיוֹם טוֹב, וְלֹא בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת וְיוֹם טוֹב, וְלֹא בְּמוֹצָאֵי יוֹם טוֹב וְיוֹם טוֹב, וְלֹא בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת וְיוֹם טוֹב וְיוֹם טוֹב, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה מְגַלְגֵּל מֵעֶרֶב שַׁבָּת וְיוֹם טוֹב.**

משנה ראשונה

נותנין היצה בגד מיחס בשביל שמתגלגל. ומ"ש הר"ש שהלקט יפול מן הגרוע כו' כלומר מישאין שמא יפול מן הגרוע וכ"כ הרמב"ם בפירושו בהדיא. ומ"ש הר"ש לפי' השני שמפסידין עניים בהרבצה נרחה משום דמחוחה יבשה טובה יותר מלחה.

העניים: **ד עני היה באותה שעה.** °ופטור מלעלם. והלכה כחכמים: **ה המחליף עם העניים.** נותן תבואה או פירות לעני בתלוף מה שלקט: **שלו פטור.** מן המעשר מה שנתן לו העני שהוא של לקט שכחה ופאה: **ושל עניים חייב.** מה שנתן בעל הבית לעני מתבואתו, וחייב לעשר קודס שיתן לאחו לעני: **שנים שקבלו את השדה.** והס עניים:

שֶׁאֶפְשָׁר׃ **ד** בַּעַל הַבַּיִת שֶׁהָיָה עוֹבֵר מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וְצָרִיךְ לִטֹּל לֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה וּמַעֲשֵׂר עָנִי, יִטֹּל, וְכְשֶׁיַּחֲזוֹר לְבֵיתוֹ, יְשַׁלֵּם׃, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, עָנִי הָיָה בְּאוֹתָהּ שָׁעָה׃: **ה** הַמַּחֲלִיף עִם הָעֲנִיִּים׃, בְּשֶׁלּוֹ׃ פָּטוּר׃, וּבְשֶׁל עֲנִיִּים, חַיָּב׃. שְׁנַיִם שֶׁקִּבְּלוּ אֶת הַשָּׂדֶה

מרגילו [עכטיו]: **ה בשלו.** [וכספרים אחרים גרסינן] שלו פטור ושל עניים. [וכן העתיק בספר המגודה]. וכן לשון הר"ב והר"ש: **ובשל עניים חייב.** כתב הר"ב וחייב לעשר קודס שיתן אותו לעני. ומסיים הר"ש כדאסכחן לעיל גבי שבועת שנתערבה: **שקבלו השדה באריסות וכו'.** כתב הר"ב ובעל הבית עני אסור בלקט של שדהו לכאורה לא תלקט לעני אחרים לעני שלא ילקט הלקט שלו כפ"ק דגיטין דף (י"ח) [י"ב] והוא הדין לכל הממנות. ומשום דמעשר עני לא דמי ללקט כמו שכתב ופאה ואפילו הכי אחית.

פירוש המשניות להרמב"ם

ואין הלכה כר"מ. **ד** [וכן] כשיצטרך (אדם) בדרך **ללקט שכחה ופאה.** אע"פ שיש לו ממון אינו חייב לשלם כשיחזור לביתו אלא במדת חסידות. **ה כשיחליף עם העניים.** מה (שלקט) [שלקח] פטור מן המעשרות מפני שהיה של עניים ואין עליו חובת מעשרות ומה (שבא ליד) [שלקחו] העניים (יהיה אחר התרומה מפני שהיה) [ממון של] בעל הבית בחילופם חייב במעשרות לפי שהוא] ממון [של] בעל הבית שהוא חייב במעשרות.

מלאכת שלמה

ללקט והניחו עד שיבא העני ויטלנו ה"ז מדת חסידות ע"כ. **ד וצרך ליטול.** ונרך גרסי' בלי יו"ד וכמ"ש בפ"ז דמס' שביעית סי' ד': ופי' הר"ם שיילי"ו ז"ל ונרך ליטול. שאין לו מעות מפני שהוליכן בפרקמטיא ועכשיו מ"ל מאתים זוז יטול: וכשיחזור לביתו. פי' כשיכנסו הפרקמטיא שמביא מעות כשיחזור לביתו ישלם. ע"כ: ומסיק בגמ' התם בחולין דישלם על כרחו משמע ועני המובעו רשאין יכול להוליכן מידו בדיינים. ובירושלמי מפ' ר' יונה הלר"ש לעני אותה העיר משלם לבעל דילמא ממון שי"ל מובעין משום מלוה. **וחכ"א עני היה באותה שעה.** לא קתני וחכמים פוטרים או וחכ"מ פטור דהוה משמע ממה שאתה מחייב בדיינין אף פוטר בבל חייב לנאת י"ח אם אתה הוא אתה יכול לעשיר הוא בניתו בלא ממרו עני היה כלו' וממש כעני גמור אתיב ואין חייב כלום אפי' ממדת חסידות הא עשיר שאכל לשו"פ חייב לנאת י"ח

יכין — תפארת ישראל — בועז

יא. שאפשר שיפסיד יותר ממה שישומו. משא"כ הלקט אפשר לשומו היטב. והוא חלק מ"ה מהקליר בלעיל סי' ה'. ויתן הוא לעניים הפסדן. כך נראה לי וכפרושי משמע בירושלמי: **יב.** לעניי עירו: **יג.** ומ"ל לשלם רק לכשילכה ממנהג חסידות (ז): **יד.** שהחליף תבואתו בעד לקט שכחה פאה: **טו.** נ"ל בגי' בשלו. דחייב ופטור אבעד"ב אבל פטור. ודו"ק: **טז.** ר"ל בשה שקבל מהעניים פטור מלעשר עליו: **יז.** ר"ל אבל חייב לעשר על מה שקבלו מדת חסידות אעפי שיותר בנה בעני שיה בתותה שעה. לאו לדיוקא הא עשיר היה. חייב. דבאתת עני ועשיר שוין. רק תנא בשמעינן דטעמא דפטורין ליה בדיני אדם. אינו רק טעם אלא שעה והרי בתותה שעה עשיר היה. להכי לאוי לו לשלם. ככל עשיר הבא לנאת י"ח:

משנה ראשונה

ד וכשיחזור לביתו ישלם. נראה לנאת ידי שמיט קאמר שלא יהא כגוזל את העניים. ותכמים פוטרין אפילו לנאת ידי שמיט. וכתב הרמב"ם אבל עשיר אמתני' דהכא הא דאמרו חכמים עני היה באותה שעה. אבל עשיר לא היינו דעשיר משום מד"ח אבל מדינא גם עשיר פטור דמזיק מתנות כהונה פטור. הרי דהך ס' דעני היה באותה שעה מהני לפוטרו גם ממד"ח וצ"ע.

תוספות אנשי שם

ד במשנה **בעה"ב כו'.** קשה דמשנה זו מקומה בסוף המס' דהיי מי שרשאי ליטול מ"ע. וי"ל דנקטיה הכא משום מ"ה דלר"ע גם זה כעין תלוף דמ"ב משלם. ומשנ לר"ע לא מפטר ממעשר ולא הוי דומיא דהמחליף דהתם מיירי שכבר זכה בו תעני והיה בו תורת לקט משא"כ כאן ובכן שבחי לקטן גמור הוא ולא מחייב ז"ש עני היה בתותה שעה פי' ויעשה בו בעני ממש ומש"ה לא תמרי פטור מלשלם. דלא מהכי לחוד פליגי אלא גם שהוה בשעה שנתנה ממנו (רמ"ז): **ישלם.** לעניי אותה העיר שלקח ממנה הכי מוכח בירושל' ולא כמ"ש בהו"ע. ותכמים דפטרי מן הדין ומודו דממדת חסידות צריך לשלם לעשיר הר"מ נראה דשני שיתן לכל עני שירצה (ש"ל): **עני היה כו'.** אבל בעשיר בתותה שעה ד"ה ישלם וכתתן לך רפ"ח מאימתי כו' ומשמע דקודס לאותו זמן כ"ש תסוריס ותייבין לשלם. ותע"ג דמ"ע הלכו אין גופן קדום כתרומה כמ"ש הר"מ בפ"ח דמ"ע מדלא כתיב בהו נתינה ואין לחייב בדמיהן כשאין שם עשיר ושם כלה שהיו וחבד מ"ע לוקה ס"ת דאינו מתחייב בדמיהן לשם היה בר תשלומין היה משלם ואינו לוקה. אלא ס"ת דלאו ממון עשיר הוה ואינו לוקה אלא משום דעבר אלאו דלא תכלה מ"מ כשכבר הפרים וקיימי עשיר הוי"ל כמעשר ודלקה כיון דאיכא דעת אחרת מקנה אותן וזכו בו עניים מדין נדר ועשה ממונו וכ"ש מייבין בתשלומי דמיהן מ"ר מדרבנן עשו שאינו זוכה כזוכה בדקיימי עשיר לגיהות כ"ש מתחייבין בדמיהן. והא דתנן בגיטין פ"ב עני המנקף כו' גזל מפני דרכי שלום. התם בזית דהפקר מיירי ונקט עני משום דבהוה ורגיל בייריי ועוד דלגבי הפקר הכל עניים ניתנו. ותכ"ש בזיתי ניקוף דשכתה ופאה ונקו"ל דאפילו לעני אחר אינה אלא משום גזל דר"ם מיהת. ותע"ג דבמיתין בתקל עסקינן דלא אתו לידיה ור"ש לא מקינו ליה רבנן לניקוי בתאר תבירו כדאתרינן בפרקין דלעיל מ"ת כיון דעבד בהו מעשה ניקוף עבדו ליה רבנן תקנתא מפני ד"ם ולא דמי לגפל לו עליה ופירס טליתו דלעיל דלא קעביד עובדא בגוף הפאה ודו"ק. (לח"ש).

ציונים

ד בעה"ב. מוקן קל: **עני היה.** מיי' שם פ"ט מלט"ו. טוש"ע יו"ד סימן רנג ס"ד. ה **המחליף.** מיי' פ"ז מהל' מעשר הל"י. **שנים שקבלו.** מיי' פ"ו מהל' מת"ע הל"ד.

שינויי נוסחאות

ה **בשלו פטור ובשל עניים חייב** בד"ם שלו פטור של עניים חייב.

תוספות חדשים

[משנה ה] **שנים שקבלו שדה באריסות** מה שהקשה המו"ט ותע"ג דבגיטין כו'. ותירץ דרבנן תרתי שמעי להו. כן כתבו התוספות בפ"ק דב"מ דף י"ב ע"ב (פר"ח).

ראשון לציון

ה [תוי"ט ד"ה] **שקבלו השדה באריסות כו' ש"מ דהלכתא היא כו'. ולפום הך סוגיא דגיטין מפרשינן בב"מ דר"א לא אמר כו'** ב"מ דף ט: תכן מפרש"י שם ד"ה מי שלקט כו' לפיכך תדם בעלמא כו' לפיכך הוא עני מוחזק הוא שלא ללקט פאה משדה שלו כדאמר בשמיטת מוקן דף קלא: לא תלקט לעני להזהיר עני על שלו ע"כ (ולא ניחא ליה לרש"י לפרש סוגיא דגיטין יב. דמפרש הכי לר"ע להדיא משום ד"ל דדמי בעלמא הוא כמ"ש תוס' שם ד"ה למא לא היא כו') מזיון דרש"י פירש משמעת דש"ס תוקין דנקיב להך דרשא וכמ"ש התי"ט לעיל בסמוך ותוקי מלא מפרשין שכתב התי"ט על עלמו הוא תומר לכומר שהוא מפרש הכי דר' אלעזר לשיטתיה בגיטין ע"פ תוקמתיה דרב פפא ודלא כפירש".

תום' רעק"א

ד [אות נג] בר"ב ד"ה **עני היה. ופטור מלשלם.** והרמב"ם בפי' כתב וז"ל וא"ח לשלם כשיחזור לביתו אלא במדת חסידות עכ"ל וכן דקדק בחבורו פ"ט הט"ו מהמ"ע שכתב ולכשיגיע